

Ted Gerard Jelen, Clyde Wilcox (eds)

Religion and Politics in Comparative Perspective: The One, the Few, and the Many

Cambridge: Cambridge University Press, 2002, X, 340 str.

U namjeri da komparativno prikažu odnos između religije i politike, Ted Gerard Jelen i Clyde Wilcox prikupili su dvanaest studija o religiji kao političkoj snazi uokvirivši ih svojim uvodnim i zaključnim poglavljem. Autori u uvodnom razmatranju napominju da, unatoč očekivanjima, na prijelazu u novo tisućljeće religija ne odumire nego »ostaje sve vitalnija snaga u društvu i politici na cijelom globusu« (str. 3), premda se uloga religije u političkom životu, sukobima između religijskih skupina, te odnos crkve i države razlikuje od zemlje do zemlje. Oni dijele političke uloge religije na dvije opće kategorije, »svećeničku« i »proročku«: u prvoj se crkva i država međusobno podupiru, a u drugoj religijske i političke vlasti imaju neovisne ili čak suprotstavljene uloge. Jelen i Wilcox pretpostavljaju da je način interakcije između svetoga i svjetovnoga funkcija dviju općih varijabli, strukture religijskih tržišta i sadržaja te primjene različitih sustava religijskih vjerovanja, koje u uvodnom dijelu i objašnjavaju. Tekstovi što slijede »pružaju različite perspektive i metodološke pristupe« (str. 19) pa su tako pojedina poglavlja uistinu komparativna, druga su organizirana oko klasičnoga društvenoznanstvenog testiranja istraživačkih hipoteza, a treća su pak klasične studije slučaja što naglašavaju jedinstvenu narav religijskih politika u specifičnim kulturnim i političkim prilikama.

U prvih šest studija riječ je o državama u kojima je dominantna jedna religijska tradicija. Tako Timothy Byrnes u tekstu »Izazov pluralizma: Katolička crkva u demokratskoj

Poljskoj« istražuje novu ulogu Katoličke crkve u Poljskoj gdje je ona imala važnu ulogu u rušenju komunističkog poretka, a sada se nalazi pred novim izazovima pluralističkoga političkog sustava u kojem više nije glavna nositeljica poljskoga nacionalnog identiteta kao što je to bila u ranijim razdobljima dok je on bio ugrožen. Michele Dillon u tekstu »Katolicizam, politika i kultura u Republici Irskoj« razmatra situaciju koja se razlikuje od one u Poljskoj, u kojoj se u postkomunističkome tranzicijskom razdoblju na svojevrsan način preispituje institucionalna uloga Crkve. U Irskoj se katolicizam svojim političkim utjecajem koristi prije svega preko kulturnih očekivanja građana, a Crkva u pravom smislu riječi ima »svećeničku« ulogu (u smislu što ga u uvodu naznačuju Jelen i Wilcox). U sljedećem poglavlju Paul Manuel govori o tome kako katolicizam nastavlja biti važna snaga u portugalskome i španjolskom društvu i politici premda nije ni glavni izvor nacionalnog identiteta ni osobito jak suparnik u političkom procesu. Nadalje, Kenneth Wald analizira situaciju u Izraelu, jedinoj židovskoj državi, i tvrdi da je u njoj religija izvor dvaju važnih sukoba: sukoba o odnosu religije i države i sukoba o svetom statusu zemlje. Sussan Siavoshi u tekstu »Između neba i zemlje: dilema Islamske Republike Iran« opisuje revoluciju koja je dovela na vlast islamsku republiku, a iranski slučaj prikazan je kao vjerojatno najbolji primjer teškoća s religijom koja služi kao legitimirajući »sveti baldahin« (*sacred canopy*). Najposlije, Mehran Tamadonfar uspoređujući islamske politike u Egiptu, Alžiru i Libanonu pokazuje kako zajednička vjerska gladišta mogu imati radikalno različite političke manifestacije te kako na pojedinačne oblike religijske politike u tim zemljama utječu vanjski činioci (primjerice naslijeđe francuskoga kolonijalizma u Alžiru i natjecanje stranih sila u Libanonu).

U sljedećih šest studija raspravlja se o državama i regijama koje obilježava određeni

stupanj religijskog pluralizma i u kojima se više religijskih tradicija može natjecati za društveni utjecaj i političku moć. Tako Christopher Soper i Joel Fetzer istražuju religijske politike u trima izrazito sekularnim državama, Francuskoj, Njemačkoj i Engleskoj, u kojima je religija ipak snažan izvor političke mobilizacije i koje su različito odgovorile na islamsku imigraciju. Anthony Gill razmatra religijske politike u Južnoj Americi gdje katoličkoj većini najveći izazov predstavlja sve jača pentekostalna protestantska crkva kojoj odolijeva zahvaljujući i regulativnoj ulozi države. Anne Hallum pak opisuje takvo religijsko natjecanje u Srednjoj Americi i kaže da, premda je pentekostalna crkva razmjerno mala, ipak ima velik utjecaj na (osobnu) politiku u regiji i na razvitak društvenoga kapitala. Sunil Sahu govori o pokušaju hinduističke nacionalističke stranke da se uloga hinduizma u Indiji pretvori iz »proročke« u »svećeničku«. Indijski slučaj ilustrira postojanje mnogobrojnih i često proturječnih aspekata pojmova kao što su primjerice sekularizam, odvajanje crkve od države i religijska neutralnost. U možda najzanimljivijoj analizi pod naslovom »Religija i politika u Japanu« Maria Toyoda i Aiji Tanaka ukazuju na teološku srž oblikovanja odnosa religije i politike opisujući sinkretizam između šintoizma i budizma. Autori pokazuju da je japanska politička elita svjesno miješala religiju i nacionalne potrebe te manipulirala njima. Wilcox i Jelen u posljednjoj studiji slučaja pokazuju da su Amerikanci religiozniji nego što bi se to prema njihovu socioekonomskom profilu moglo pretpostaviti te da to ostavlja određene posljedice na politiku. Decentralizirani politički sustav omogućuje prodor mnogobrojnim religijskim skupinama, koje se međusobno natječu, u američku politiku.

U zaključnom poglavlju, »Političke uloge religije«, priređivači ove vrijedne i provokativne knjige zaključuju da se pokazuje kako je religija politički mobilizirana, da ima mobilizacijski potencijal ili je politički demobilizirana ovisno o tome gleda li se lokalno na re-

ligiju kao na »izvor jedinstva, kontroverzije ili različitosti« (str. 323). Svakako, smatraju, pokazalo se da je religija važan element istraživanja komparativne politike. Generalizacije koje su proizašle iz studija slučajeva mogu biti plodan izvor za buduća istraživanja odnosa religije i politike.

Josip Kumpes

*Institut za migracije i narodnosti,
Zagreb*

Vladimir Obradović

Trgovina ženama u Bosni i Hercegovini

Sarajevo: Fakultet kriminalističkih nauka, Centar za naučno-istraživački rad, 2004, 159 str.

Knjiga *Trgovina ženama u Bosni i Hercegovini* sastoji se od četiri dijela u kojima autor, gostujući profesor metodologije istraživanja na Fakultetu kriminalističkih nauka u Sarajevu, iznosi rezultate opširna znanstvenog istraživanja provedenog na području Bosne i Hercegovine. Pri istraživanju tog složenog fenomena objedinjen je kvalitativni i kvantitativni pristup, a zastupljeni su kriminološki, viktimološki, kriminalistički, kazneno-pravni, psihijatrijski i psihološki aspekti trgovanja ljudima ili *traffickinga*. Prema definiciji, »trgovina ljudima obuhvaća sve radnje ili pokušaje koji uključuju regrutiranje, transport unutar ili izvan granica zemlje, kupnju, prodaju, transfer i primitak ili pružanje zaklona osobi na osnovu prevare, prisile (uključujući i prijetnje nasiljem ili zloupotrebom moći) ili duga, kako bi se osoba držala u nedobrovoljnom položaju obaveze (bez obzira na plaću), u domaćinstvu, seksualnoj ili reproduktivnoj ovisnosti, prisilnom radu ili ropskim uvjetima, te u zajednici izvan one u kojoj je osoba živjela u vrijeme kada je prevara, prisila ili dug nastao« (str. 4).